

کتابخانه‌ها و آرشیو‌هایی برای فردا

نوشته جی، استیون پارکر

قدرت ایجاد ارتباط، نه فقط از راه دور و با وسایل امروزی، بلکه از طریق اسناد مکتوب، یک خصیصه ویژه بشر است. تولید، توزیع، نگهداری، و کاربرد اینگونه اسناد فعالیت‌هایی منحصر به انسان‌اند که تا کنون نقشی حیاتی در تکوین تمدن انسانی ایفا کرده‌اند. از زمانهای خیلی دور گردآوری مجموعه‌های منظم اسناد با اهداف و مقاصد گوناگون مرسوم بوده است. کتابخانه‌ها اسناد را از منابع مختلف بویژه برای کاربرد در تحقیق و مطالعه در خود جای داده‌اند. از طرف دیگر آرشیوها (بایگانی‌های اسناد و مدارک) عموماً مجموعه‌هایی از سوابقی را که بنوعی به یک نهاد خاص مربوط می‌شود (مثل یک مؤسسه بازرگانی، یک سازمان دولتی، یک نهاد دانشگاهی و یا کل یک جامعه) به عنوان یادگار و نشانه فعالیت‌های اداری، قانونی و تاریخی آن نهاد گردآوری کرده‌اند. بطور کلی در بسیاری از آرشیوها تأکید بر حفظ و

نگهداری بوده است و حال آنکه در کتابخانه‌ها تأکید عمده بر کار برد قرار گرفته است. هر چند معمولاً به روشنی می‌توان یک کتابخانه را از یک آرشیو باز شناخت (در حقیقت بسیاری از کتابخانه‌ها مجموعه‌ای از آرشیو را در خود جای داده‌اند و تعداد زیادی از آرشیوها کتابخانه‌های خود را دارند)، ولی تمایز نظری بین آنها دقیق نیست و هر دو را می‌توان به طور یکسان بعنوان مجموعه‌هایی از اسناد و دیگر ثبت شده‌ها که برای کاربرد گردآوری شده‌اند تعریف کرد.

در قرن حاضر تأکید فزاینده‌ای بر روی کلمه «کاربرد» و گسترش راههای مؤثرتر و پیشرفته‌تر سازماندهی این مجموعه‌ها شامل تهیه راهنما برای محتویات و مهیا کردن خدمات گوناگون برای کمک به استفاده کنندگان در جهت حصول اطمینان از اینکه به‌طور حداکثر مورد استفاده قرار می‌گیرند گذاشته می‌شود. از طرفی، خدمات مربوط به مدارک و اسناد جهت

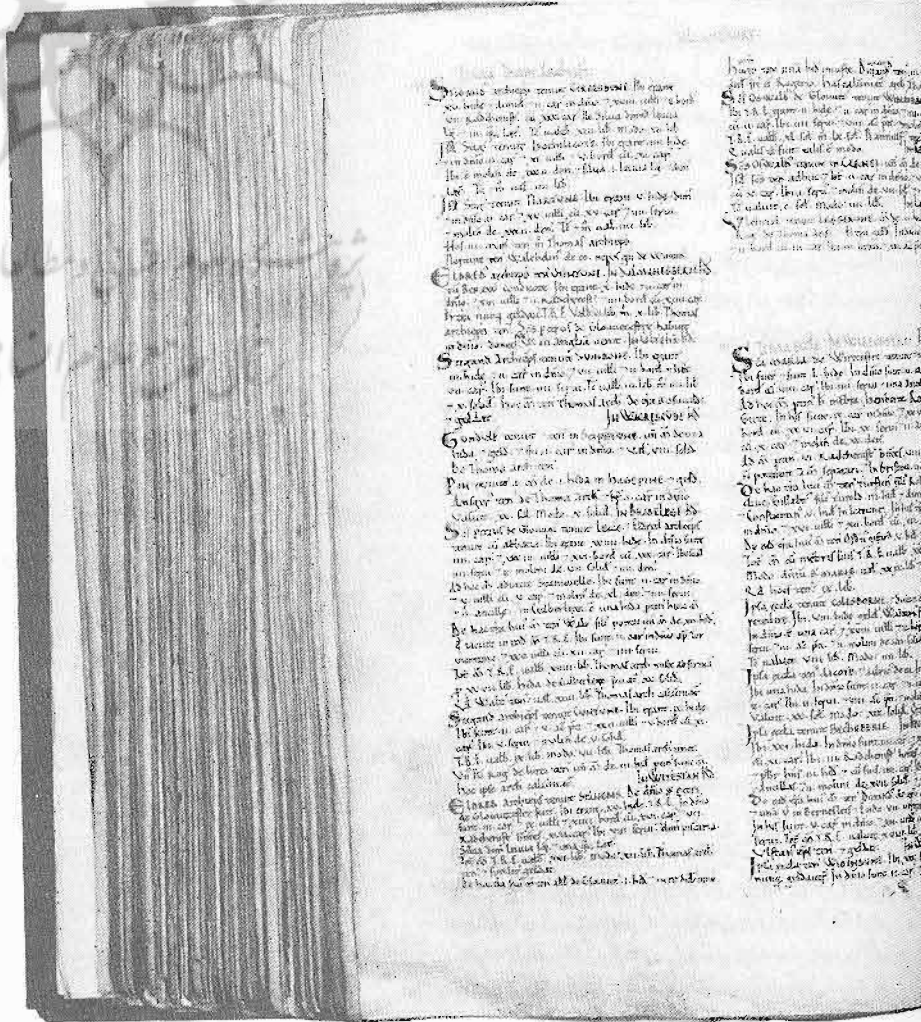
دسترسی به محتوای آنها از طریق نمایه‌ها (ایندکس) و تخیصها و از طرف دیگر خدمات اطلاعاتی بمنظور ارائه نمونه‌های اسناد و دیگر منابع مورد نیاز استفاده کنندگان در سالهای اخیر اهمیت خاصی پیدا کرده است به طوری که مجلدات این اسناد بمیزان قابل توجهی در سرتاسر بر جهان اکنون در حال انتشار و تکثیر است. آنچه که ضرورت این اقدام را ایجاد می‌کند تعداد روز افزون مراجع کنندگان دانش پژوه است، و در عین حال نیز در قبال این نیاز، توسعه تکنولوژی اطلاع رسانی امر تهیه و انتشار این اطلاعات را تسهیل می‌کند.

بمنظور پاسخگویی به نیازهای گسترده و بالقوه مراجعان، انواع مؤسسات و خدمات تدارک دیده شده است. در سالهای اخیر کتابخانه‌های ملی، دانشگاهی، عمومی، مدرسه‌ای، سیار، و همچنین خدمات کتابخانه‌ای برای خانه‌نشین‌ها، بیماران بیمارستانها، و خدمات ویژه مربوط به اسناد و اطلاعات آرشیوی در کلیه زمینه‌ها با تعددی روز افزون بنیان‌گذاری شده است.

نیاز کنونی به اسناد مورد نظر در بسیاری از موارد از طریق ارائه آنها در کتابخانه مرجع یا اطاق مطالعه یا با امانت دادن آنها مرتفع می‌شود، و حتی ممکن است این نیازها با تحویل یک نسخه از اسناد در قطع کامل یا بصورت کوچک شده (میکروفرم) با پست یا با مخابرات عین سند مرتفع شود. متن کامل بسیاری از مدارک اکنون در سیستم‌های کامپیوتری ذخیره می‌شود تا در فاصله کیلومترها دورتر از کامپیوتر بر روی صفحه تلویزیون یا با کمک دیگر دستگاه‌های نمایشی و با بصورت رونوشت‌هایی بر روی کاغذهای کامپیوتری مورد استفاده قرار گیرد.

امروزه بدون آنکه نیازی به تکثیر کلیه قسمتهای یک سند باشد مراجعان می‌توانند بکمک کامپیوتر به جستجوی لغات یا عبارات عمده یا اقلام ویژه اطلاعاتی مورد نظر خود در مجموعه سند بپردازند. شناسایی اسناد خاص با هر شکل و اندازه‌ای با تهیه اطلاعات کتابنامه کامپیوتری شامل میلیونها مرجع و مأخذ برای اسناد از انواع مختلفی که در سرتاسر دنیا منتشر می‌شود اکنون بسیار سهل‌تر و سریعتر از گذشته است. اکنون از بانکهای اطلاعاتی شامل داده‌های آماری و علمی نیز می‌توان مستقیماً از همین طریق برخوردار شد.

مطابق نظریات ابراز شده، اینگونه سیستمها ممکن است روزی کتابخانه‌ها و آرشیوها را بی‌مصرف و متروکه سازد، ولی درست همانند دیگر تکنولوژی‌های ارتباطی مثل تلویزیون، چنین نوآوریها تنها به تکامل روشهای جاری می‌پردازند تا گرفتن جای آنها و بالنتیجه مورد پذیرش همگان قرار می‌گیرند بطوری که مثلاً تهیه اقلام ویژه اطلاعاتی یا اطلاعات کتابنامه بوضوح بر روشهای

قدیمی و سنتی رجحان دارد.

باید این نکته را در نظر داشت که بسیاری از وسایل ارتباطی جدید مانند صفحه‌های گرام معمولی، نوار مغناطیسی، صفحه‌های لیزر و غیره خود در عداد سوابق و اسناد هستند و از اینرو مورد نظر و مورد استفاده تکنیک‌های سازماندهی و مدیریت می‌باشند که سالها است در کتابخانه‌ها و آرشیوها مورد حمل است. مسائل ارتباطی جدید مشکلات تازه‌ای را برای کتابخانه‌ها و آرشیوها همراه داشته است. سند یا سابقه‌ای که بطور همیشگی در حافظه کامپیوتر ثبت می‌شود ممکن است هیچ نوع رونوشت ماندنی دیگری از آن در دست نباشد تا در یک آرشیو سنتی نگهداری شود. ممکن است در نظر باشد برخی اسناد و مدارک توسط گروه معینی از

صاحب‌نظران حکم و اصلاح شود ولی حتی در شکل الکترونیکی آنها ممکن است هرگز یک نسخه اصلی یا یک متن آرشیوی بعنوان سابقه وجود نداشته باشد. حتی اسنادی که چنین نسخه اصلی را بشکل مغناطیسی دارا هستند شاید برای بایگانه‌ها مشکلات عمده‌ای را در زمینه نگهداری و بایگانی همراه داشته باشند.

قبلاً به بایگانه‌های اطلاعاتی کتابخانه اشاره شد که می‌تواند حاری منابع و مآخذی در مورد اسنادی که در یک نقطه جهان منتشر می‌شود باشد. یک شکل عمده و حساس در قلمرو تکنولوژی جدید اطلاعات نه تنها در زمینه امکان دسترسی به چنین سیستمی، بلکه در خصوص میزان اطلاعاتی که می‌توان از این طریق در اختیار قرار داد، وجود شکافی است عظیم بین کشورهای غنی و فقیر.

نه تنها قسمت اعظم بانکهای اطلاعاتی و بایگانه‌های اطلاعاتی در کشورهای غنی تر دنیای صنعتی (عمدتاً اروپا و آمریکای شمالی) قرار دارد، بلکه بخش معتناهی از اطلاعاتی که این حافظه‌ها در بردارند در جهت منافع و در ارتباط با این کشورها تولید می‌شود.

دسترسی به اینگونه اطلاعات از هر کجای دنیا که دارای تسهیلات ارتباط از راه دور می‌باشد، امکان پذیر است، ولی هزینه آن چه از نظر در اختیار گذاشتن اطلاعات و یا مخارج ارتباط راه دور بسیار گزاف است، مضافاً اینکه اطلاعاتی که با چنین هزینه سنگینی بدست می‌آید اغلب تنها ارتباطی حاشیه‌ای و مختصر با نیازها و مسائل کشورهای در حال پیشرفت دارد.

این یک مشکل تازه نیست. در کشورهای در حال توسعه سالهاست که کتابداران مواجه با کمبود کتاب و مجلات به زبانهای بومی و محلی که از نیازهای همان محل سخن بگویند بوده‌اند. این خود مشکل بزرگتری را در جهت تهیه ارز خارجی برای خرید کتب و مجلات که در عین گرانی کمترین ارتباط را با نیازهای مصرف کنندگان آنها دارند پدید می‌آورد.

نیاز به برنامه‌هایی برای توسعه و بهبود وضع کتاب در جهت رفع این عدم تعادل (بین کشورها) مدتهاست شناخته شده است و برخی کشورها تا کنون به پیشرفتهایی چشمگیر نائل شده‌اند. تسلط فزاینده تکنولوژی‌های جدید اطلاعاتی به موازات تصب گرانی که در جهت منافع کشورهای صنعتی اعمال می‌شود حاکی از آن است که اکنون زمان فراهم آوردن و اجرای برنامه‌های مشابه در زمینه توسعه و گسترش نظام اطلاع رسانی که بتواند به کشورهای در حال توسعه در راه خود کفایتی از این باب کمک کند قرار رسیده است.

یونسکو از زمان شروع فعالیتهاش نسبت به این امر ذی‌علاقه بوده است. کوششهای یونسکو در زمینه‌های مربوط به کتابخانه و کتاب اغلب بصورت همکاری با ارگانهای دولتی و غیردولتی نقش قابل توجهی را چه از جهت شناسایی این مشکلات و چه از نظر سعی در حل آنها ایفا کرده است.

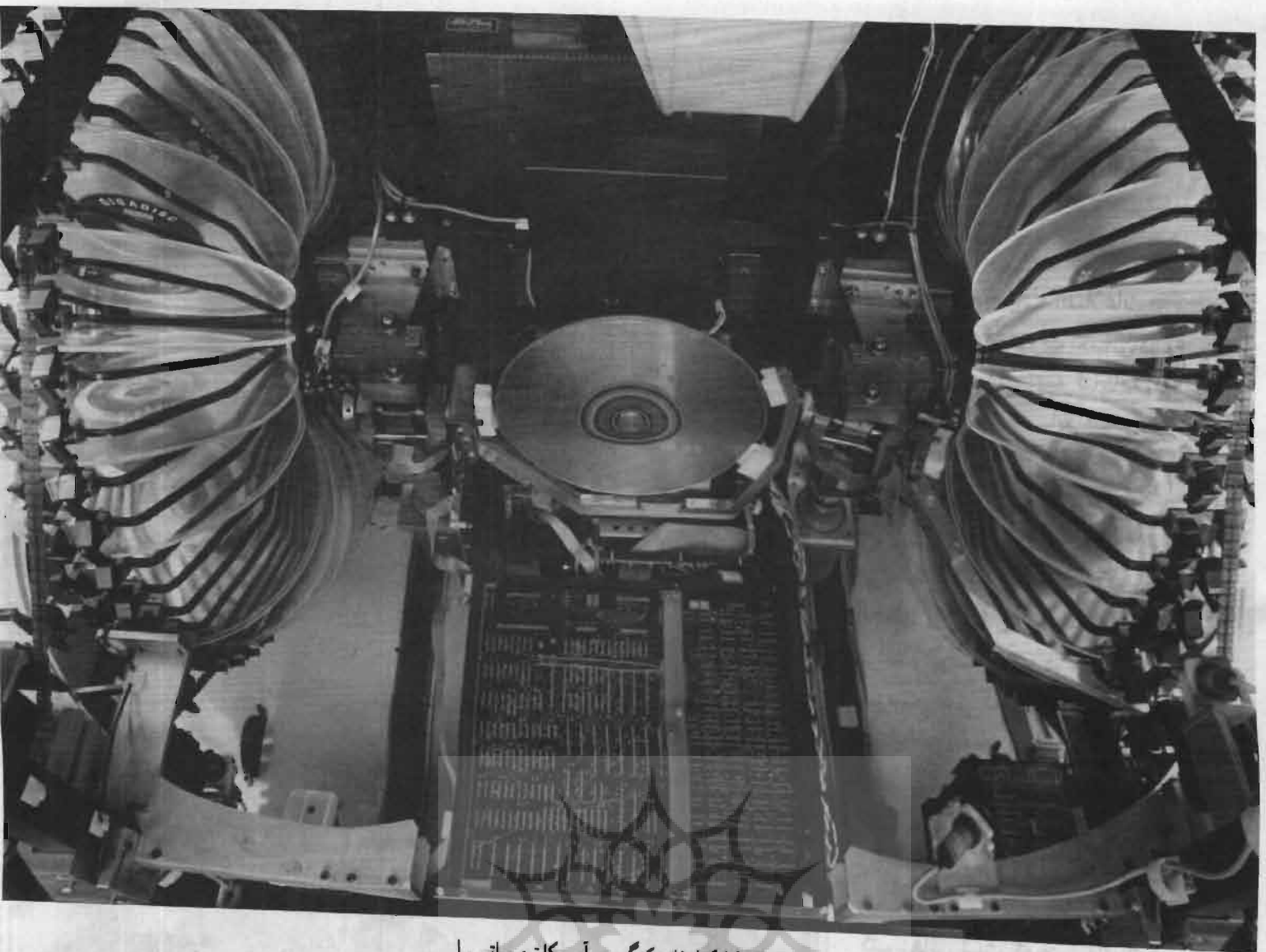
برای مثال یونسکو کوششهای فدراسیون بین‌المللی انجمنها و نهادهای کتابخانه (IFLA) را در جهت توسعه برنامه‌های جهانی کنترل کتابخانه (UBC) و تدارک جهانی نشریات (UAP) حمایت می‌کند، و در عین حال از طریق برنامه مدیریت سوابق و آرشیوها (RAMP) که در چهار چوب برنامه اطلاعات کلی یونسکو اجرا می‌شود با شورای بین‌المللی آرشیو همکاری نزدیک دارد.

در محدوده فعالیت‌های برنامه UNISIST (و همچنین بخشی از برنامه اطلاعات کلی)، یونسکو از سال ۱۹۷۱ با شورای بین‌المللی انجمن‌های علمی (ICSU) همکاری داشته است و از طرفی نیز با دیگر نهادهای بین‌المللی بمنظور استقرار زمینه‌هایی برای سیستم اطلاعاتی علمی که بتواند توزیع عادلانه اطلاعات

این نقاشی چینی از قرن نهم یک زائر بودائی را که بار سنگینی از نسخ دست‌نویس بدوش دارد نشان میدهد. در زیر پایش یک افعی خوابیده است و در کنارش یک پلنگ قدم می‌زند. در سمت چپ بالای نقاشی یک بودائی در حالیکه بر روی گل نیلوفر نشسته است دیده می‌شود.

علمی و فنی را در سراسر جهان تضمین کنند در ارتباط بوده است.

این کوششها اکنون در جهت حمایت شبکه جهانی اطلاعات تحت نظر سازمان ملل متحد و برطبق توصیه‌های کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد علم و فن برای توسعه (UNCSTD) که در سال ۱۹۷۹ در وین تشکیل شد اعمال می‌شود.

علیرغم تغییرات و تحولاتی که از طریق ارائه تکنولوژی نوین اطلاعات پدید آمده است، تا آنجا که می‌توان آینده را پیش‌بینی کرد، بنظر می‌رسد کتابخانه‌ها و آرشیوها بدون شک همچنان مورد نیاز است. یک کتابخانه سازمان یافته و منظم چیزی بیش از یک منبع اطلاعاتی است، و یک آرشیو سازمان یافته و متشکل صرفاً یک محل بایگانی و نگهداری اسناد نیست. اهمیت هر دو نهاد در این حقیقت نهفته است که هر یک بطرق خاص خود اسناد و مدارک را بطور فیزیکی در محیطی همگرا با موضوعات مورد نظر در کنار هم قرار می‌دهد. این امر نه صرفاً برای بچنگ آوردن واقعیت‌های شناخته شده، بلکه برای کسب دانش، الهام گرفتن، تفکر منطقی، و همچنین برای سرگرمی و تفویز فکر فرصتی ارزنده فراهم می‌آورد.

جی. استیون پارکر، اهل انگلستان، سردبیر مجله جدید توسعه اطلاعات بین‌المللی و رئیس هیئت‌مدیره و مدیرعامل «مؤسسه بین‌المللی مشاوران توسعه کتابخانه» در آن کشور می‌باشد. او اولین مدیر ارگان خدمات کتابخانه ملی در پرتسوانا بود، و تاکنون فعالیتهای بسیاری را در سطوح ملی و بین‌المللی به عهده گرفته است. از سال ۱۹۸۹ تا ۱۹۸۷ سردبیر مجله اطلاعات علمی، کتابداری، و آرشیو یونسکو بود.

در سال ۱۹۸۳ کتابخانه کنگره در آمریکا تجربیاتی را با صفحه‌های ویدئو بمنظور بایگانی و استفاده‌های بعدی از مواد چاپی و تصویری بصورت رنگی آغاز کرد. اکنون محققین این سیستم را برای دسترسی سریع و بدون ضایعه به مواد بصری گرانبها و از بین رفتنی بکار می‌برند. تجربیاتی نیز با صفحه‌های رقمی (دیژیتال) جهت استفاده بصری که مقادیر باورنکردنی از مواد چاپی را با حجم زیاد در خود جای می‌دهد در حال انجام است. یک صفحه دیژیتال یک طرفه دوازده اینچی می‌تواند بین ده تا بیست‌هزار صفحه کتاب را برحسب حجم و گنجایش خود ذخیره کند. یک طرف یکی از این صفحه‌ها قادر است تا پنجاه و چهار هزار تصویر را در خود جای دهد. در این تصویر یک دستگاه پخش صفحه که صفحات کتابخانه کنگره را ضبط و پخش می‌کند مشاهده می‌شود. این تکنولوژی جدید جریان ضبط، پخش، و نگهداری را با قابلیت انعطاف بیشتر و در جهت دسترسی و استفاده سریعتر ارائه می‌دهد.

یکی از مدارک گرانبهای آرشیو دولتی لوکزامبورگ عبارت است از یک سلسله نقاشی‌ها و تصاویری مربوط به معبدست ویلی برورد. این تصاویر در حوالی سال ۱۶۰۰ بوسیله یکی از راهبان بنام جین تربرل (۱۶۰۷ - ۱۵۴۴) ترسیم شده است و منبعی است غنی از اطلاعات درباره مردم، شهرها و دهکده‌های آن منطقه در آن زمان. شرح زیرنویس تصویر سمت راست چنین است: این مکان «در روست» نام دارد، و یک دهم غله‌اش را به ما میدهد، این غله بالغ بر دوازده پلنر (واحد وزن غلات در آن زمان) است.

DER ROOST

Leunt est in locis DER ROOST qui
 non parvo tunc et ab fontibus Sarmis
 non parvo tunc et ab fontibus Sarmis
 non parvo tunc et ab fontibus Sarmis
 non parvo tunc et ab fontibus Sarmis
 non parvo tunc et ab fontibus Sarmis